

Török József

Vlád kápolna, Vetés

Az első világháború számtalan emberáldozatot követelt az egész Monarchia területén. Vetést sem kerülte el a világegés, áldozatainak névsora ott van a falu közepén található emlékművön. Egyikük azonban kiválik bajtársai közül, mert édesapja emlékét megörökítette könyvében és számára emelt kis épületben. Vlád Károly a Szakaszon korán árvaságra került és a rokonságtól kismizett görög-katolikus gyerek, később, fiatalemberként Vetésre vetődött és családot alapított 60 –as éveiben járó 6 gyermekes apa a galíciai harctéren elesett katonafiát temette gondolatban és papíron a vetési háza előtt lévő „kápolnába”és kéziratába.

Vlád Endre (1892-1914) Eperjesen végezte katonai szolgálatát és kiképzését, majd 1914 augusztusában a szatmári főtéren letett eskü után egyenesen az orosz frontra vezényelték. Indulás előtt kapott egy nap eltávozást, ekkor felkereste szüleit faluvégi házukban, ahol elbúcsúzott tőlök és leánytestvéreitől is, tastvérbátyja Károly már a fronton volt ebben az időben, Prezmsil ostrománál fogságba esett és csak évek múlva tért haza szülőfalujába.

Endre 1914 augusztus 26- án érkezett a galíciai frontra az V. ezred IV. századában, frajter sarzsiban. Augusztus 27- én megsebesült az első ükőzetben, amibe 28-án belehalt 22 évesen.

Édesapja és családja hiába várta a legkisebb fiút haza, az valahol az orosz harcmezőn jeltelen sírban alussza örök álmát. A fiúk halálába bele nem törődő szülőknek sajnos kevés információjuk volt Endre eltűnéséről néhány kósza híren kívül, hiszen hivatalos értesítést nem kaptak.

Többszöri, a bécsi Vöröskereszten keresztüli hiábavaló kísérlet után sem tisztázódott Endre sorsa, a szülők ezért még mindig reménykedtek abban, hogy a fiúk egyszer csak hazakerül és öreg napjaikra támaszuk lesz. Ebben a bizonytalan állapotban egyik éjszaka a fájdalomtól megtört szívű édesapa álmodt látott. Ebben az álomban, melyet többek között leírt 500 oldalnál is több kéziratában, látta, hogy a háza elé állított kereszt tövéből egy rózsafa nő ki. Ez a rózsafa, mint a mesében, csak nőttön-nőtt, amíg a felhőktől is magasabbra ért. Anniyra meg volt azonban terhelve virágokkal, hogy önsúlyától kidőlt. Ezt fiával, Endrével nézte és élte át az álomban, reggelre ébredve meg volt győződve, hogy fiát nem láthatja többé.

Rendkívül érdekes mai szemmel és a mai határokon belül élve értékelni Vlád Károly hazaszeretetét. Annak ellenére, hogy fiát elvesztette sohasem hibáztatta hazáját vagy a császárt-királyt ezért, viszont szidta a szerbeket és az oroszokat rendesen, minden bajt nekik tulajdonítva. Itt egy kicsit kitérnék az akkori vetési állapotokra. Mint említettem Vlád Károly görög-katolikus vallású volt, ami a román nemzetiségűek legtöbbször Vetésen és a környéken, ennek ellenére a magyar nyelvet beszélték otthonaikban és mint láttuk megemlékezését is magyar nyelven írta. Ez annak tulajdonítható be, hogy 1848 után az akkori parókus atya, Darabant János (Ioan Darabant) a román nyelvű prédikációt magyarra váltotta, ennek hatására is egy 1910-ben megkérdezett fiatal azt válaszolta a nemzetiségére vonatkozó kérdésre hogy: "Román vagyok, csak nem tudok románul". Ez a helyzet a régi lakosok között ma is fenn áll, bár 1946-ban eltörölték a görög-katolikus vallást, ortodox pópákat helyeztek templomikba és természetesen visszaállították a román nyelvű prédikációt, a megfélemlített, papjaitól megfosztott hívek mégsem felejtették el anyanyelvüket, bár mostmár legtöbbször magyar nevük és anyanyelvük ellenére is románoknak nevezik magukat.

Ekkor fogant meg Vlád Károlyban a gondolat, hogy a könyvírás mellett egy örök emléket épít fiának. Ez a munka több éven át tartott, melynek eredményeként a ház előtt, ahol a kereszt állt és az álbombeli rózsafa kinőtt, egy nagyjából 2x1 méteres téglából készült, cseréppel fedett kis házat épített. A ház hű másolata volt egy igazi háznak északi oldalán, mely a Vetést Óvárival összekötő út mentén állott, ajtóval, másik 3 oldalán zsalugáteres ablakokkal és padlásajtóval is rendelkezett. Belül téglapadlózata volt és mestergerendás deszkázott mennyezete. A ház tetejének első részén egy négyszög alapú felfelé kerekedő és elkeskenyedő vaskereszt van beépítve, három sor cseréppel lejjebb mindkét oldalon kettős keresztet szimbolizáló vasból készített díszítéssel. A homlokzat deszkaborítású, hézagzárónak léceket használt az építő. Ugyancsak deszkából készült a körbefutó keskeny ereszt is, melyet bádoggal borítottak. A Megyei Múzeummal közös restaurálás alkalmával (2015) mindhárom regiszter fel lett újjítva, a tetőzetet is renováltuk, ügyelve az eredeti formára, kicseréltük a bejárati elkorhadott ajtót és kisebb elemeket.

A kis ház, nevezzük kápolnának, közepén egy barna kövön szürkésfehér márványból faragott emlékkő áll, rajta aranybetűs felírral : „Vlád Endre élt 22 évet meghalt hősi halállal az orosz harctéren 1914. Béke poraira”!

A márványkő tetején levő furatba egy vasrúd van helyezve, ez tartja a 3 regiszterre tagolt belső díszítés első részét. Az első regiszter, akár a másik kettő is, Vlád Károly saját képzelete és

tudása szerint, a birtokában lévő anyagot felhasználva készült, központi figurája egy díszes feszület, ami az Úr Jézus szenvedését idéző jelképekkel van diszítve, harmonikusan hozzáillesztve olyan elemekkel, amelyek az egykori frontharcos életét idézik.

Az emlékmű egészét egyébként a Jézus keresztre feszítésének jelképei uralják, természetesen kiegészítve az akkori katonáéletről emlékeztető elemekkel és a világmindeséget ábrázoló jelképekkel, mint a Nap, a Hold, csillagok és üstökösök. A Megváltó keresztje hatalmas méretű, egyik és másik oldalán a vele együtt megfeszített latrok keresztje, s háta mögé rögzítve megjelennek a kínzás szimbólumai: a fogó, a fejsze, a kalpács. A kéz, a szurony, mindkettő a Megváltó alá helyezve, arra a kézre, illetve lándzsára utal, amely ütötte őt a getsemáni kertben és átdöfte a kereszten. A feszület alján Szűz Mária van megjelenítve, két imádkozó angyaltól körülvéve. Lábaiknál két katona, az egyik függőlegesen, a másik vízszintesen elhelyeztet alak, bajonettel mellbe szúrva. Az emlékműnek ezen oldalán még a kereszténységnek számos jelképe található, így a Szentlelket szimbolizáló galamb, s a kakas, melynek kukorékolására Péter Jézust megtagadta. A feszület felső részéhez kapcsolódik az első regiszter második része, melynek központi alakja Szűz Mária, egy kapuban állva, melynek két oldalán feltehetőleg Szent Péter és Szent Pál, előbbi egy kulcsot tartván a kezében. Lábaiknál egy táblácska tűnik fel, melyhez 1914–15-ben használatos pénzérmék kapcsolódnak, azokat az ezüstöket jelképezve, amelyekért Júdás eláulta Jézust.

Egyébb diszító elemek is találhatóak, a három szent egy-egy oldalán, megjelenítve csillagokat, lefelé fordított lándzsát, erdei fákat, utalva a helyre, ahol az ifjú katona életét vesztette. Az emlékmű második regisztere, a helység bal oldalán, olyan elemek összekapcsolódásából áll, melyek izgalmasan és hatásosan idézik fel a háborús légkört, a keleti front hangulatát: katonák összecsapását, elesését, hátuk mögött két olyan térbeli elemmel, melyek az adott térség domborzati formáit, dombokat és hegyeket idéznek fel. Ennek a regiszternek az alsó része az elesett harcosok testét befogadó temető alakját sugallja: öt sírhanttal és két elesett katona holttestével. A két holttest fölött nyitott kopszó látszik, amelyben Vlád Endre fényképe volt elhelyezve, sajnos az eltűnt. A keret az előzőhöz hasonlóan fényőtobozokkal és egyéb elemekkel van diszítve. A harmadik regiszterben, (a helység jobboldali része) visszatér a megfeszítés témája. Ezúttal a Megváltó keresztje nem középen, hanem a jobb oldalon helyezkedik el. A két lator keresztje alatt sír, melyben katona nyugszik. A három kereszt közé kerülnek egyéb keresztény szimbólumok: a létra, mely az égbe való felemelkedésre utal, és a lándzsa, mely átdöfte a Megváltó oldalát. Az alsó részen három emberalak, két női, akik azokra a bibliai személyekre utalnak, akik Jézus keresztjénél örködtek. A regiszter vaslappal zárul,

melyre kézírásosan, fekete festékkel íródott rá az 1914-1918 között elhunyt vetési katonák neve. Ez a lista azonban nem teljes, az elesett vetési katonák neveinek teljes listáját a faluközpontban lévő kő emlékoszlop keletre néző oldalán található márványtábla tartalmazza.

Vlád Károly, a megtört szívű apa, élete végéig siratta fiát, kéziratában állandó motívumként ez visszatér. Érdekes, hogy a kézirat 80 százalékát versek teszik ki, ezek közül sokat Vlád Károly írt, vagy másolt át korabeli újságokból, de írt református énekek dallamára is fájdalommal teli verseket is. A kéziratban található még néhány helytörténeti adat is, pl. a haranglevevés a görög-katolikus és református templomok tornyából, de családi vonatkozású adatokat is megosztott könyvében a szerző. Ennek érdekessége még, hogy gyakorló iskolás füzetekből kötötte össze a több mint 500 oldalt, először magyar, majd román nyelvű füzetekből, ezekből is kiderül, hogy több éven át dolgozott rajta. Érdekessége még a kéziratnak, hogy a szerző nem használja a pontuációt, nem használ nagy kezdőbetűket, sem veszőt, pontot, de a versszaképítést betarja, leggyakrabban a páros rímképletet használva és vannak jó felező nyolcasai is.

A kápolna építése több éven keresztül folyt, Vlád Károly 60-as éveiben járó mozgássérült, munkáját az udvaron lévő üllőn végezte tolószékből, itt kalapálta a portáján és környékén található sokszor több mint 5 mm vastag vasakba ösztönből fájdalmának szimbólumait és metaforáit.

otlád Endre bucsuja 1914 be
édes jóistenem bemeleg látogatással
kedves szüleimtől be elválasztottal
ugy faj az én szívem (225)

hogy kisse mondhalom
kedves szüleimet betárol el hagyom
aguztus havának a hetedik napján
az esküt el mondtam a város piaczán
akkor találtam meg kedves szüleimet
el jöttem meg nézni

minden testvéreimet.

nagy öröm mel jöttem akkor hara fele
kedves szüleim nek szép lakása fele
idegen városból érkeztem közele
bucsuhoz, szavaim el mondhasam nektek
mert lehet hogy ez lesz az utolsó utam

hogy most szöloom velek
utolsó bucsu szöm (226)
mikor fel vradtam
reggel nyolczadikán
piros hajnal hasada kerek ég ajján
morsdörvixem készen
imám mat el kezdtem
minden utjaimban az ur vezéreljen
először fel kérem édes jóanyámat
husz éves koromig nevell katonának
másodszor fel kérem kedves jóapámat
engedjen had men nyek védeni harám
harmadszor fel kérem
az ölt testvéreimet

nem mondhatnak (255)
sem mi rosszalt felöllem
mert én soha senkitt
megnem sértettem
mikor vitta vonat orosz országba
rá gondoltam a kis unokáimra
szemem könnye mint a patak
meg áradt
nem látjátok löbbelt
Endre bátyádat
öb messze hagytam el a haránt
testvéreim keressd fel a síromat
elviszen a vonat orosz országba
meg találod egy szép csipke bokor
ba

beárta már én előltem a jövőt (256)
ezer kilenc száz tizen négy esztendő
augusztusnak huszonhetedik napján
harczba állunk orosz ország határján
ott várta me ifju elletem
édesanyám ne sírasson engem
a harczterren
kaptam halállos sebet
második nap kiadtam a lelke
jött a golyó mint a rapor
süvöltött
én rajtam is
halállos sebet ütött
én meghaltam